

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Кульбиди Лесі Сергіївни «Просторово-часові зміни агроландшафтів Середнього Побужжя», подану на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук зі спеціальності 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів

1. Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження та її зв'язок із планами і напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій, державними і галузевими науковими програмами.

Внаслідок інтенсивного сільськогосподарського використання агроландшафтів знижується родючість ґрунтів, відбувається їх деградація, порушується необхідне оптимальне співвідношення площ ріллі й екостабілізуючих угідь – лісових масивів, боліт, сіножатей, пасовищ та ін. В результаті прогресуючого антропогенного навантаження на довкілля знизилась природна здатність агроландшафтів до продуктивного стану функціонування. Ці зміни в просторі і часі накопичувались з року в рік, хоча темпи їх були різними – залежно від типу і генезису ландшафтного комплексу, його положення на місцевості, особливостей і тривалості землекористування, техногенного впливу тощо.

Тому тема дисертаційного дослідження Кульбиди Л.С., безумовно, актуальна. Особливо важливими є питання оцінки впливу сільськогосподарського землекористування на стан природних ландшафтів, обґрунтування оптимальних норм сільськогосподарського використання земель, розробки шляхів та заходів оптимізації стану агроландшафтів.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи відділу ландшафтознавства Інституту географії НАН України та пов'язана з державними темами: «Принципи, критерії та методи оцінювання ландшафтів для оптимізації природокористування в Україні» (2005–2007 рр., номер державної реєстрації 0105U000890); «Методологія і методика дослідження ландшафтів, як основи земельного кадастру України», (2008–2010

рр., номер державної реєстрації 0108U001144). Вирішене питання є важливою складовою формування та реалізації екологічної політики держави і її регіонів на шляху до збалансованого природокористування.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і наукова новизна.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, забезпечені:

- творчим узагальненням великої кількості першоджерел за тематикою роботи (209 джерела);
- глибоким та комплексним аналізом наукових підходів та концепцій конструктивної географії, ландшафтної екології, антропогенного ландшафтознавства;
- дослідженням суттєвого за обсягом та репрезентативного для поставлених завдань геоінформаційного базису регіону, створеного особисто автором із використанням відкритих джерел цифрових просторових даних;
- коректним застосуванням стандартних методів математичної обробки та формалізації під час проведення дослідження;
- належним використанням сучасних методів наукового дослідження, моделювання та інтерпретації даних.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що:

- вперше встановлено різночасові ландшафтні структури території Середнього Побужжя, реконструйовано природні ландшафти ключової ділянки – басейну р. Десни станом на XIX та XX ст., визначено просторово-часові зміни природних ландшафтів території за 100 років (1869-1969 рр.);
- удосконалено методику використання терміну «агрландшафт» при дослідженні сільськогосподарських земель та ослідницькі принципи виявлення історичних особливостей використання агрландшафтів;
- набули подальшого розвитку наукові засади історико-ландшафтознавчого аналізу основних чинників та процесів формування й розвитку агрландшафтів, а також оцінювання можливих трансформацій стану і

функціонування агроландшафтів території, шляхи і перспективи оптимізації землекористування у Середньому Побужжі.

2. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Результати дисертаційного дослідження Кульбиди Л.С., безсумнівно, мають важливе значення для науки. Це досягнуто завдяки встановленню різночасових ландшафтних структур території Середнього Побужжя та оцінці просторово-часових змін природних ландшафтів території за 100 років.

Також результати дисертаційного дослідження є цінними для практики, оскільки дозволяють проводити:

- удосконалення системи сільськогосподарського природокористування на регіональному рівні;
- розробку регіональних програм і планів раціонального природокористування;
- оптимізацію стану агроландшафтів Середнього Побужжя;
- запровадження стратегії системної організації регіонального природокористування території із врахуванням її ландшафтної основи.

Практичну цінність результатів дисертаційного дослідження Кульбиди Л.С. підтверджує також довідка про впровадження (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського).

3. Оцінка змісту, стилю та мови дисертаційної роботи, її завершеності та оформлення.

Зміст роботи відповідає поставленим завданням, робота структурована та логічна. Так, зокрема, у першому розділі узагальнені теоретико-методологічні основи дослідження агроландшафтів, сформульовані методологічні принципи та підходи до дослідження. Обґрунтовані концепції дослідження просторово-часових змін агроландшафтів. Проаналізовані опубліковані раніше результати досліджень просторово-часових змін природних ландшафтів. В другому розділі проаналізовано класифікацію агроландшафтів та історію сільськогосподарського землекористування в Середньому Побужжі. Проведена фізико-географічна оцінка сприятливості території Середнього Побужжя для аграрного виробництва. В третьому розділі оцінено просторово-часові зміни

аглоландшафтів Середнього Побужжя, проаналізовано історію сільськогосподарського землекористування в регіоні. В четвертому розділі оцінено стан аглоландшафтів Середнього Побужжя, визначено спрямованість трансформаційних процесів, розроблено прогноз можливих змін аглоландшафтів території, запропоновано напрями поліпшення структури аглоландшафтів.

Оформлення роботи відповідає вимогам до кандидатських дисертацій. Дисертація написана науковою мовою, чітко, грамотно і логічно. Достатньо проілюстрована графічними матеріалами (в т.ч. картосхемами). Таблиці й графічні побудови складені автором самостійно на основі матеріалів власних досліджень.

Дисертація є завершеним науковим дослідженням. Висновки засвідчують виконання поставлених у вступі завдань.

4. Дискусійні положення, зауваження та пропозиції.

Дисертаційна робота містить декілька дискусійних положень і викликає певні зауваження:

1. У роботі автор дещо некоректно підходить до вибору регіону дослідження. З назви дисертації зрозуміло, що дослідження здійснювали у межах Середнього Побужжя – території «давнього заселення, активного і різнобічного використання її природних ресурсів, площею 10 000 км²», де аглоландшафти займають 788 тис. га (80% його території). Але тоді виникають наступні запитання. Чому із усієї території Середнього Побужжя для дослідження було вибрано лише одну ключову ділянку – басейн Десни? Чи дозволяє такий вибір повною мірою проаналізувати структуру аглоландшафтів, які формують 80% території Середнього Побужжя? Чому ключові ділянки не вибрали у верхній, середній і нижній частинах середньої течії басейну Південного Бугу?
2. Чи можна басейн р. Десни вважати типовим для Середнього Побужжя, якщо він відрізняється за рядом ознак від басейнів інших приток?
3. Знову ж таки, територія Середнього Побужжя охоплює не лише Вінницьку область, але й Хмельницьку. Чому не згадано про Хмельницьку область?
4. Які ще матеріали, окрім топографічних карт різних періодів, використані

для порівняння стану агроландшафтів станом на 1869 і 1969 рр.?

5. За період виконаного Вами дослідження, які відбулися позитивні і негативні зміни в ландшафтах?
6. Які дослідження автором безпосередньо проводились під час польового етапу досліджень?
7. В IV-му розділі (п. 4.4) роботи розглянуто перспективи розвитку регіону. Які особливості будуть притаманні розвитку Середнього Побужжя на наступні 20 років?
8. Одним із заходів поліпшення екологічного стану території є природозаповідання, створення нових та розширення мережі існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Чи існує можливість та доцільність створення таких об'єктів у Середньому Побужжі?
9. В яких саме районах існує найбільший ризик антропогенного навантаження на агроландшафти?
10. У роботі зустрічаються стилістичні та граматичні помилки, русизми тощо.

Наведені дискусійні положення, що містяться у дисертації, свідчать про перспективність подальших досліджень за її тематикою і разом з висловленими зауваженнями і виявленими недоліками не зменшують наукової і практичної цінності отриманих здобувачем результатів.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Результати дисертації викладені в опублікованих здобувачем працях достатньо повно. Зокрема, опубліковано 12 наукових праць, у т.ч. 6 статей у фахових наукових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному виданні. Результати роботи пройшли апробацію на 5 наукових конференціях.

6. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Автореферат ідентичний змісту основних положень дисертації.

7. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» та нормативних актів МОН України.

Дисертаційна робота Л.С. Кульбиди відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою

Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, які внесені згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.) щодо дисертаційних робіт, які представляються на здобуття наукового ступеня кандидата наук, інших нормативних актів МОН України та паспорту спеціальності 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів.

8. Загальний висновок.

Дисертація Кульбіди Лесі Сергіївни «Просторово-часові зміни агроландшафтів Середнього Побужжя» присвячена актуальній темі, основні наукові положення і висновки є обґрунтованими та достовірними, достатньо висвітлені у наукових публікаціях, а отримані результати сукупно свідчать про розв'язання важливого наукового завдання – розробку конструктивно-географічних засад та комплексу практичних рекомендацій для оптимізації стану агроландшафтів Середнього Побужжя в контексті збалансованого природокористування.

Дисертація є завершеним самостійним науковим дослідженням, містить наукову новизну, має практичне значення, а її автор – Кульбіда Леся Сергіївна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів.

Офіційний опонент

доктор географічних наук, професор,
завідувач кафедри фізичної географії
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

ПІДПИС
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету
* 28 * 2016